

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 23 mars 2012

Mål nr

B 3361-10

KLAGANDE

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

MOTPART

ST

Offentlig försvarare: Advokat OL

SAKEN

Brott mot arbetsmiljölagen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2010-06-14 i mål B 1310-09

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att det förfarande som åklagaren har lagt till grund för yrkandet om företagsbot kan utgöra brott enligt 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen (1977:1160).

Dok.Id 65611

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post: hogsta.domstolen@dom.se	13:15-15:00
		www.hogstadamstolen.se	

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i de delar där frågan om detta har förklarats vilande och visar målet åter till hovrätten för förnyad behandling.

För försvaret av ST i Högsta domstolen tillerkänns OL ersättning av allmänna medel med 7 531 kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1 506 kr.

Frågan om skyldighet att till staten återbetala vad som utgått av allmänna medel för försvaret i Högsta domstolen ska prövas av hovrätten efter målets återupptagande där.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska ålägga ST företagsbot om 25 000 kr.

ST har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om det förfarande som åklagaren har lagt till grund för yrkandet om företagsbot kan utgöra brott enligt 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen (1977:1160). Frågan om meddelande av prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Åklagaren väckte talan om företagsbot mot ST med påstående att denne i sin firma i april 2008 lät utföra byggnads- och anläggningsarbete på en ekonomibyggnad och av oaktsamhet underlät att se till att en arbetsmiljöplan hade upprättats. Åklagaren anförde att två arbetare var sysselsatta på ekonomibyggnadens tak och att det saknades fallskyddsutrustning fastän det fanns fara för fall och nivåskillnaden var två meter eller mer. För sådana situationer innehåller gällande föreskrifter, enligt åklagaren, att en arbetsmiljöplan ska upprättas.

2. Vid den aktuella tidpunkten gällde Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om byggnads- och anläggningsarbete (AFS 1999:3). Enligt 10 § i föreskrifterna ska den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete se till bl.a. att en arbetsmiljöplan upprättas och finns tillgänglig innan byggarbetsplatsen etableras. Föreskrifterna hade utfärdats år 1999 med stöd av 18 § första stycket 2 arbetsmiljöförordningen (1977:1166) i dess dåvarande lydelse. Enligt bestämmelsen bemyndigade regeringen Arbetarskyddsstyrelsen att – utom i vissa fall som inte nu är aktuella – meddela föreskrifter enligt 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen. Enligt den paragrafen i dess dåvarande lydelse fick regeringen och, efter regeringens bemyndigande, Arbetarskyddsstyrelsen meddela föreskrifter om skyldighet att upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt. Enligt 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen i dess lydelse år 2008 ska den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot bl.a. ”föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 1–8 §§” dömas till böter. Vid denna tidpunkt hänvisade bemyndigandena i 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen respektive 18 § arbetsmiljöförordningen inte längre till Arbetarskyddsstyrelsen utan till Arbetsmiljöverket. Arbetarskyddsstyrelsen och Yrkesinspektionen

hade ombildats till Arbetsmiljöverket den 1 januari 2001 (se prop. 1999/2000:141).

3. Tingsrätten anförde att straffbestämmelsen i 8 kap. 2 § 2 arbetsmiljölagen avsåg föreskrifter som hade meddelats av Arbetsmiljöverket. Det fanns enligt tingsrätten inte någon uttrycklig bestämmelse som angav att straffbestämmelsen även skulle avse bestämmelser som hade meddelats av Arbetarskyddsstyrelsen.

4. Hovrätten anförde att straffbestämmelsen enligt sin ordalydelse inte gav något utrymme för att straffa den som bröt mot föreskrifter meddelade av Arbetarskyddsstyrelsen samt att bestämmelserna i arbetsmiljöförordningen endast innehöll en hänvisning till 8 kap. 2 § arbetsmiljölagen. Det skulle, enligt hovrätten, mot den bakgrunden strida mot legalitetsprincipen i 1 kap. 1 § brottsbalken att döma någon till böter för en underlåtenhet att upprätta arbetsmiljöplan vid den i målet aktuella tidpunkten. Åklagarens talan om företagsbot har därför ogillats.

Straffrättens legalitetsprincip och dess tillämpning i detta mål

5. Straffrättens legalitetsprincip innebär *dels* ett förbud mot åläggande av brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med sådan påföljd när den förövades, *dels* ett förbud mot analogisk tillämpning av straffbestämmelser, *dels* slutligen ett krav på skriven lag och tillräcklig begriplighet och precision (se bl.a. Petter Asp, Magnus Ulväng och Nils Jareborg, Kriminalrättens grunder, 2011 s. 62 ff., samt Madeleine Leijonhufvud och Suzanne Wennberg, Straffansvar, 8 uppl., 2009 s. 22 ff.). Det förstnämnda förbudet framgår av 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen och är inte aktuellt i målet. Förbudet mot analogisk lagtillämpning avses framgå av 1 kap. 1 § brottsbalken, enligt vilken ”brott är en gärning som är beskriven i denna balk eller i

annan lag eller författning och för vilken straff som sägs nedan är föreskrivet”. Varken enligt denna bestämmelse eller enligt legalitetsprincipen i övrigt finns något hinder mot att ett straffbud tolkas enligt vedertagna grundsatser, så att dess rätta mening utröns. En sådan tolkning måste dock ske med försiktighet, och en tolkning som har vunnit hävd i rättspraxis bör inte frångås utan tungt vägande skäl (se NJA 1994 s. 480). Kravet på begriplighet och precision innebär bl.a. att s.k. generalklausuler inte accepteras i straffrätten. Däremot har s.k. blankettstraffbud – straffbestämmelser som fylls ut genom hänvisningar till regler i andra författningar – ansetts principiellt godtagbara.

6. I några rättsfall har Högsta domstolen bedömt vilka krav som legalitetsprincipen ställer, när den aktuella straffbestämmelsen innehåller brister eller otydligheter i hänvisningar till andra föreskrifter eller beslut. I NJA 1988 s. 218 var frågan om straff kunde dömas ut enligt en bestämmelse i 1986 års sjötrafikförordning om brott mot en föreskrift om hastighetsbegränsning som en länsstyrelse hade meddelat med stöd av ett motsvarande bemyndigande i den tidigare gällande sjötrafikförordningen. Överträdelsen ansågs inte omfattad av straffbestämmelsen och straff kunde därför inte dömas ut. I NJA 2007 s. 400 II hade åtal väckts enligt 2005 års utlänningslag för överträdelse av ett av domstol meddelat förbud enligt 1989 års utlänningslag att återvända till riket. Straffbestämmelsen i 2005 års lag omfattade emellertid enligt sin lydelse inte förbud som hade meddelats enligt 1989 års lag. Åtalet ogillades därför. I NJA 2008 s. 376 hade åtal väckts för jaktbrott när en björn hade skjutits i strid mot ett särskilt villkor om jaktmetod som Naturvårdsverket hade föreskrivit med stöd av ett bemyndigande i jaktlagen. En överträdelse av det särskilda villkoret ansågs utgöra ett brott mot 3 § jaktlagen, som bl.a. föreskriver att viltet får jagas endast om detta följer av jaktlagen eller av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen.

7. Det nu aktuella målet skiljer sig från tidigare avgöranden. Målet gäller en tolkning av uttrycket ”föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 1–8 §§” i straffbestämmelsen i 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen. Det står klart att detta uttryck enligt sin ordalydelse omfattar inte bara föreskrifter som har meddelats med stöd av de angivna paragraferna enligt deras aktuella lydelse, utan också föreskrifter som har meddelats enligt paragrafernas tidigare lydelse. En tolkning av straffbestämmelsen som inrymmer brott mot föreskrifter av det sistnämnda slaget innebär därför inte en sådan analogisk tolkning av straffbud som är otillåten enligt 1 kap. 1 § brottsbalken.

8. Som tidigare sagts anses legalitetsprincipen inte utgöra något hinder mot s.k. blankettstraffbud. Den omständigheten att det kan fordras efterforskning och överväganden om vad som gäller innebär därför inte att kravet på tydlighet och precision i straffbestämmelser ska anses eftersatt. Inte heller på den grunden finns det därför något hinder mot att tillämpa bestämmelsen i 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen på det förfarande som åklagaren har lagt till grund för yrkandet om företagsbot.

9. Det kan tillfogas att Arbetsmiljöverket numera är den centrala myndighet som ger ut författningar i serien AFS, se författningssamlingsförordningen (1976:725). Föreskrifterna i AFS (1999:3) ingår i Arbetsmiljöverkets förteckning över gällande författningar.

10. Av det sagda följer att straffbestämmelsen i 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen kan tillämpas på det förfarande som åklagaren har lagt till grund för sitt yrkande. Frågan i prövningstillståndet ska besvaras i enlighet med det. Med den utgången i den dispenserade frågan ska prövningstillstånd meddelas i målet i övrigt. Eftersom STs ansvar inte har prövats med utgångspunkt i att straffbestämmelsen kan tillämpas i hans fall, ska målet visas åter till hovrätten för förnyad behandling där.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog (skiljaktig),
Lena Moore, Göran Lambertz (referent), Agneta Bäcklund och
Svante O. Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Patrik Skogh

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2012-02-21

Mål nr
B 3361-10

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Stefan Lindskog är skiljaktig på det sätt som framgår av följande yttrande.

Frågan i målet gäller enligt min mening inte hur uttrycket ”föreskrifter som har meddelats med stöd av 4 kap. 1–8 §§” i straffbestämmelsen i 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen (1977:1160) ska tolkas. Frågan är om legalitetsprincipens krav på begriplighet är uppfyllt när det i 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen anges att Arbetsmiljöverket efter regeringens bemyndigande får meddela föreskrifter om skyldighet att upprätta handlingar som har betydelse från skyddssynpunkt men de föreskrifter som läggs till grund för åtalet är meddelade av Arbetarskyddsstyrelsen. Så är enligt min uppfattning inte fallet alldeles oberoende av vilken giltighet de av Arbetarskyddsstyrelsen meddelade föreskrifterna i sig har. Jag anser därför i likhet med domstolarna att det förfarande som åklagaren har lagt till grund för yrkandet om företagsbot inte kan utgöra brott enligt 8 kap. 2 § första stycket 2 arbetsmiljölagen. I övrigt är jag ense med majoriteten.